

Inhoud

1.	Van de redactie.....	2
2.	Korte schets	3
3.	Tussen gerei en gerief.	4
4.	Brabant 200	5
5.	Rectificatie	11
6.	Eigen aardigheidjes	12

1. Van de redactie

In dit nummer zien we weer de vaste museum-bijdrage van Luus van Hout en de schets uit Oirschots dorpsleven van Theo van de Loo.

Verder wordt deze aflevering voor een groot deel gevuld met een bijdrage van Clary van Esch in het kader van 200 jaar Brabant.

Zij is nagegaan wat er in 1796 in Oirschot gebeurde.

Zoals u ziet zijn het weer de vaste medewerk(st)ers die dit blad, uw blad, vullen. Er zijn echter meer leden van onze heemkundekring die een bijdrage kunnen leveren. Stap een over die drempel !

De kopij voor het volgende nummer verwachten wij vóór de kerst- dagen.

2. Korte schets

Omdat omstreeks de tijd van het uitkomen van de eerstvolgende "Van den Herd" Café-Restaurant "De Zwaan" heropend zal zijn wil ik een minder bekend feit over ons tehuis vermelden. Ooit heeft er wel een artikeltje in de pers gestaan, maar dat is lang geleden. Het gaat over en om een schilderijtje, dat tot voor de brand van 25 juli 1995 in de gelagkamer hing en hopelijk gered is.

Even een inleiding:

Toen in oktober 1840 koning Willem I afstand deed van de troon en in Berlijn aan een nieuw huwelijksleven begon, betekende dit voor de Tilburgse prins Willem het einde van zijn heerlijk prinselijk leven. Een paar weken later werd hij uitgeroepen tot Koning Willem II. Ofschoon hij nadien nog vaak in Tilburg verbleef, moest hij toch vele genoegens prijsgeven, waaronder zijn jachtpartijen in Oirschot. Voor zijn kroning behoorden die o.a. tot zijn jaarlijkse ontspanningen. Stelt u zich vandaag eens voor: de koning per rijtuig over de rulle zandweg vanaf Tilburg naar de Oirschotse "De Swaan", waar in die tijd mevrouw Johanna, Christina Goossens (geb. te Deurne 07-03-1797), op 16 mei 1824 gehuwd met Henricus Carel Somers (geb. 11-10-1785), de scepter zwaaide. Na afloop van de jachtpartij werd in De Swaan een reünie gehouden, de nodige "versnaperingen" gebruikt, waarna een uitgebreid diner werd geserveerd. Dat die eigenaresse haar sporen op gastronomisch gebied volkomen verdiende, blijkt wel uit het feit, dat de prins haar bij een van die gelegenheden als waardering voor haar prestaties een geschilderd portret aanbood. Wel een bewijs hoezeer hij de Brabantse gastvrijheid en de prima verzorgde tafels op prijs stelde.

Dat geschilderde portret van mevrouw Somers uit de jaren 1835 - 1840, werd 25 jaar geleden door de oud-Oirschotenaar, de heer J. v.d. Sande uit Berlicum, via een tussenschakel ter beschikking van de Bierbrouwerij De Kroon, de eigenaresse van De Zwaan, gesteld. Het schilderijtje was iets beschadigd, maar de directie van de Oirschotse bierbrouwerij heeft het vakkundig laten restaureren, waarmee o.a. de heer A. v. Leuven, oud-voorzitter van de Heemkundekring "De Heerlijkheid Oirschot" zich verdienstelijk heeft gemaakt. Zaterdag 13 november 1971 werd het portret in Café-Restaurant "De Zwaan" in de gelagkamer opgehangen. Hierbij waren aanwezig de heren Ad de Kroon, Adr. v. Leuven, de redactie van Streekbelangen en ondergetekende.

Voor geïnteresseerde lezers zij vermeld dat uit het huwelijk van H. Somers en Johanna Goossens vijf kinderen werden geboren, t.w. Maria Anna op 14-02-1825 en overleden 08-04-1910; Hendrikus Josephus op 02-10-1826 geboren en overleden 12-01-1914. Jan Babtist werd op 07-02-1828 geboren en overleed op 08-06-1881. Martinus Carolus op 15-12-1829 geboren en overleden 21-04-1865. Antonij werd op 20-04-1834 geboren als Toon Somers, die sommigen nog herinneren uit verhalen van o.a. Harmonie Arti et Amicitiae.

Mocht het portret in de brand van 25 juli 1995 gebleven zijn, dan is dat zeer jammer, maar ligt het bestaan ervan bij deze nog eens vast. Laten we echter het beste hopen.

Theo van de Loo.

3. Tussen gerei en gerief

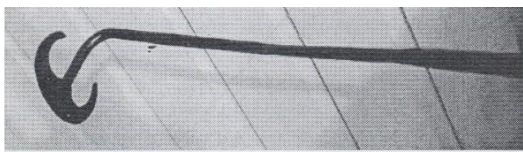
Op de vraag aan Peter Vogels, welk voorwerp van z'n museum de moeite waard was om in "Van den Herd" beschreven te worden, zei Peter resoluut: Kek, dees, dè lekt me wel iet".

"Toch wel een beetje moeilijk", dacht ik, - het bewuste voorwerp bekijkend - "om daar de gebruikelijke bladzijden mee te vullen".

Maar ieder oud voorwerp heeft zo z'n eigen verhaal en zodoende gaan we het deze keer hebben over 'n "ruurijzer" oftewel paproerder en vooral over wat er geroerd werd en waarin.

De benaming "ruurijzer" horen we tegenwoordig ook nog wel eens gebruiken als men vergeten is een lepeltje bij een kopje te geven. "Hedde misschien 'n ruurijzer vur me"?

Zelf herinner ik me niet iets dergelijks ooit gezien te hebben. Ik heb ook geen idee hoe oud het voorwerp is.

Om te voorkomen dat de pap aanbrandde, roerde men er hiermee door.

Wij hadden vroeger thuis een grote geëmailleerde pollepel, (flink gehutst, dat wel) door ons heel toepasselijk potlepel genoemd en gebruikt zowel voor het roeren als voor het opscheppen. Het is een feit dat er vroeger veel meer te roeren viel als nu. Denk maar eens aan die grote ketels met soep of pap, klaargestoomd, vroeger boven het open vuur, later op

de plattebuis, waarvan het vuur altijd wel te hard of te zacht brandde. De gebruikte kookpotten waren van gegoten ijzer, zonder oren, maar met een hengel. Dat hengel was nodig om de ketel boven het vuur te kunnen hangen. Die ketels waren van binnen grijs en van buiten pikzwart en voor huidige begrippen van een bijzonder groot formaat. Ik herinner me nog de soepketel die wij vroeger thuis gebruikten met een inhoud van een liter of tien, en de aardappelketel waar zo ongeveer een volle emmer aardappelen in gekookt kon worden. De papketel zag er heel anders uit. Die was bruin, had twee oren en een tamelijk dunne bodem wat het aanbranden van de diverse papsoorten die er in bereid werden nogal bevorderde.

Eerst de soep dan maar. We kenden diverse soorten, zoals èrtsoep, bónnesoep, rijstesoep, vermicellisoep en...bij hoge uitzondering rundssoep. Het bereiden ging als volgt: Uit de spekkuij in de kelder werd een schenk gehaald en minstens een dag in water geweekt, om het zout er uit te laten trekken. De schenk werd afgekookt, waarna er erwten, bonen of rijst, naargelang de soep, hij gedaan werden. Dikwijls werden er een paar "spekwardjes" meegekookt, want niks mocht verloren gaan. De soep werd er vetter, maar zeker niet lekkerder van.

Ook het pap koken was een heel gebeuren. Wij kenden rijstepap, havermoutsepap, griesmeelpap, möllekseppap en spelpap. Die laatste was niet zo lekker en ze brandde vlug aan. De ingrediënten bestonden uit melk en roggemeel of bloem. De naam "spelpap" duidde niet op het gerecht zelf, maar op wat er na het eten hiervan dikwijls te gebeuren stond. Ook möllekseppap had wat dat betreft een kwalijke reputatie. Soms - maar dan moest je wel een beetje ziek zijn - kreeg je beschuitenpap. Die was meteen een stuk lekkerder; al was 't maar gewoon "wèrrum romme" die over een beschuit gegoten werd. Pudding, die alleen op zon - en hoogtijdagen gegeten werd, was meestal bereid met custardpoeder. Een hele enkele keer werd die overgoten met limonadesiroop, maar dat was dan wel zoiets apart dat er steevast bij gezegd werd: "'t Hoeft nie op, al ist lèkker!

Het hoeft natuurlijk geen betoog dat alles in grote hoeveelheden klaargemaakt werd. Een litermaat kwam er niet aan te pas. Er werd gemeten in termen van: unne halve emmer, en doet er nog mèr 'n hvh sk0 bovenop.

Het is begrijpelijk dat er bij het koken van dit alles veel en goed geroerd moest worden, en daarvoor gebruikte men dus ook het roerijzer of paproerder die te zien is op de foto, en afkomstig is uit Aarle - Rixtel. Werkelijke lengte 48 cm. Breedte 10 cm.

En zoals altijd weer de moeite van het bewaren waard en om het te gaan bekijken trouwens ook.

Luus.

4. Brabant 200

Een beetje Brabander, die niet heeft zitten slapen, weet ondertussen wel dat dit jaar (terecht of onterecht) het 200-jarig bestaan van onze Provincie gevierd wordt. En ook dat de komst van de Fransen aan de basis van het bestaan van die provincie ligt. Ter ere van die 200 jaar is er al veel gevierd, munt geslagen, tentoongesteld, gefietst, getromd en gevendeld door de gilden, (voor God, commissaris der koningin en ...Brabant), geschreven en veel teruggeblikt. Dus kunnen wij niet achter blijven. Maar als rechtgeaarde heemkundeleden, waarbij het hemd meestal nader is dan de rok, blikken wij niet terug op Brabant, maar op ons eigen dorp.

Wat merkten onze Oirschotse voorouders van "de omwenteling" van generaliteitsland naar een redelijk zelfstandig gewest? Welke zaken kwamen er bijvoorbeeld aan de orde bij de vergaderingen van ons dorpsbestuur, en welke besluiten werden er genomen? Gelukkig zijn er de resolutieboeken (besluitenboeken) waarin de besluiten opgetekend zijn die genomen werden in de vergaderingen van het dorpsbestuur. Ze liggen voor ieder ter inzage in het Streekarchief. De verslaggever indertijd was meestal J.(of I.) Schouw, gemeentesecretaris. Aan het handschrift te zien heeft hij zijn ganzeveer en inktkoker nu en dan overgelaten aan een plaatsvervanger. Al lezende door het resolutieboek van 200 jaar geleden krijg je een vrij aardig tijdsbeeld van Oirschot anno 1796.

Voor een beetje duidelijkheid moeten we terug naar 1794. Want elke oorlog, elke revolutie, elke omwenteling komt niet zomaar uit de lucht vallen, maar heeft een voorspel. In die tijd stond Brabant (dus ook Oirschot) al bijna anderhalve eeuw onder direct gezag van de regering in Den Haag. Bovendien waren de meeste openbare functies in handen van een handjevol Gereformeerden, ook in ons katholieke Oirschot. Geen wonder dat het al een tijd rommelde in den lande. En toen de katholieke Fransen op oorlogspad, met hun leuze van "Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap" onze kant op kwamen begonnen, veel gereformeerde bestuurders waarschijnlijk al ongemakkelijk te zitten of werd het al heet onder de voeten.

Op 27 Augustus 1794 schrijft de secretaris van Oirschot dat het dorpsbestuur vernomen heeft dat er "gisteren een corps Franse troepen te Vessem gekomen was en het te dugten stond dat de deselve alzeer ras hier zoude wezen". Het woord brandschatting valt al in de vergadering en er worden plannen gemaakt voor het verzamelen en opslaan van goederen voor "den Franse armée".

Enkele vooraanstaande (waarschijnlijk gereformeerde) Oirschottenaren hebben niet afgewacht of de Fransen inderdaad ras hier zoude wezen maar hun biezen gepakt. Ook stadhouder de Vries, die gewoonlijk de vergaderingen van het dorpsbestuur leidde, is 's nachts met stille trom vertrokken en schoolmeester van Waddenoyen is volgens secretaris Schouw na de komst van de Fransen "aanhoudend absent".

Het moet even een chaotische tijd zijn geweest, waarin onze voorouders zich waarschijnlijk vergaapt hebben aan de Franse troepen, maar zoiets staat natuurlijk niet in een resolutieboek. Wel dat er voedsel, stro, hooi, paarden, beesten, schapen, karren en zelfs hout geleverd moet worden aan het Franse leger.

Of de Fransen bevrijders waren of overheersers laat ik in het midden. Ik veronderstel dat de Oirschotse bevolking de Fransen graag hebben zien komen, maar na een tijd nog liever hebben zien vertrekken.

Wie herinnert zich nog de plaatjes uit de geschiedenisboekjes, waarop een zgn. Vrijheidsboom en het volk er dansend omheen? Zou Oirschot ook zo'n Vrijheidsboom op de markt gehad hebben, en heeft de Oirschotse jeugd van toen er gedanst op muziek van "een bende muzikanten" vanwege de Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, die de Fransen beloofden? Hebben ze misschien om praktische redenen daarvoor de ronde lindeboom gebruikt, die toentertijd op de markt stond.

Dansend om de vrijheidsboom.

In 1795 - de Franse troepen zijn ondertussen over de grote rivieren naar het Noorden getrokken - begint elk verslag van de dorpsvergadering met de leuze: "Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap", wel in wisselende volgorde. Bovendien is er aan elke datum toegevoegd: "In het eerste jaar der Bataafse

Vrijheid". Je kunt trouwens ook merken dat J.Schouw de Franse taal een beetje machtig is, want de verslagen zijn doorspekt met Franse woorden; vernederlandst, dat wel. Een volkomen nieuw woord is municipaliteit, waar de gemeente of de gemeenteraad mee aangeduid wordt, en representant staat voor vertegenwoordiger. Ook woorden als illumineren, cessen, separeren enz. verraden hun Franse afkomst. Verder valt op dat de Oirschotse bestuurders hun verzoeken niet meer naar Den Haag sturen, maar naar de Provisionele (voorlopige) Representanten van Bataafs Brabant. Brabant heeft dus al een eigen nieuw bestuur, al is het maar een voorlopig. In het Oirschots bestuur zelf is weinig veranderd. Een belangrijke taak van die Provisionele Representanten is te zorgen dat er een definitief bestuur voor onze Provincie komt. En...het volk mag gaan kiezen. Nou ja, nog niet allemaal rechtstreeks, maar het begin is er. Dank zij het uitgebreide verslag van de secretaris weten we hoe het verkiezingssysteem in elkaar zat.

Hiervoor wordt Brabant verdeeld in 14 kiesdistricten. Een ervan is het kiesdistrict Oirschot. Dat bestaat niet alleen uit ons dorp met Best, maar ook de dorpen uit de omgeving horen daarbij. Zelfs Hulsel, Hilvarenbeek, Haaren, Boxtel enz. Het kiesdistrict wordt weer onderverdeeld in 30 grondvergaderingen, bijv. in Oirschot zelf Straten, Spoorдонк, Aarle enz. Elke grondvergadering kiest één persoon die het provinciebestuur mag gaan kiezen.

In het district Oirschot krijgen we dus 30 kiezers, waarvan 7 of 8 uit Oirschot. Deze 30 kiezers kiezen op hun beurt 2 leden voor het "Departementaal Bestuur van Bataafs Brabant", zoals het officieel heet. In het kiesdistrict van Oirschot wordt de bekende Hendrik Verhees uit Boxtel (landmeter en tekenaar van veel kerken) gekozen. De tweede keus is Hendrik Peyenburg uit Haaren; in die omgeving ook een bekend figuur. Als het gekozen departementaal bestuur in werking treedt schrijven we ondertussen Januari 1796. Dat is in ieder geval wel 200 jaar geleden.

Als het Provinciebestuur goed en wel geïnstalleerd is wordt er een nieuw landsbestuur gekozen, waarin ook vertegenwoordigers van Brabant zitting krijgen, zij het niet zonder tegenstand. Hetzelfde programma van kiesdistricten en grondvergaderingen herhaalt zich, met dit verschil dat er uiteindelijk 1 vertegenwoordiger voor de landsregering gekozen wordt met 2 plaatsvervangers. Die laatste zijn natuurlijk om praktische redenen. Vertegenwoordiger zijn in een landsregering was nog geen hoofdberoep, maar bijbaantje; tegenwoordig is dat juist andersom. Als de representant dus geen tijd had om in Den Haag mee te gaan regeren kon hij altijd een van zijn plaatsvervangers sturen.

En wie wordt er in kiesdistrict van Oirschot gekozen tot onze vertegenwoordiger in Den Haag? ...Hendrik Verhees uit Boxtel. Geen wonder dat er in Boxtel een straat naar hem vernoemd is.

Na al die verkiezingsdrukte kan ons dorpsbestuur, pardon de municipaliteit, in haar vergaderingen eindelijk weer eens over gaan tot de orde van de dag. En vergaderd wordt er dat jaar. Wel zo'n 70 keer komen de vroede vaders bij elkaar om Oirschots problemen te bespreken en beslissingen te nemen. Het onderwerp dat in de loop van het jaar het meest aan de orde komt, is de financiële boekhouding van het dorp, want die is nog danig in de war. Bovendien zit er weinig in kas en ook bij haar burgers is weinig te halen. Er liggen nog veel onbetaalde en niet geïnde rekeningen. Dit alles waarschijnlijk als gevolg van de omwenteling en de inkwartiering der Franse troepen in 1794. De naam van Boltius, collecteur der 's lands middelen, is dan ook de meest voorkomende naam in de verslagen van dat jaar.

En nu zomaar een greep uit de besluiten, genomen door de municipaliteit in het jaar 1796:

Januari:

De Wintertijd is en was natuurlijk de tijd om hout te kappen en te verkopen. Dat brengt weer geld in het gemeentelaadje. Vooral het hout van zgn. voorhoofden (vurhu:ten op z,n Oirschots) gaat publiekelijk in de verkoop. Interessant is dat er zelfs nog enkele "kopen" masten op de heuvel in de aanbidding zijn. Waarschijnlijk komen er veel buitendorpsen op de verkopen af, in ieder geval te veel, want er wordt besloten dat op publieke verkopen van de gemeente, vreemdelingen niks meer mogen kopen.

Zo ging het Franse leger gekleed.

De klokken van de kerktoren zijn klaarblijkelijk gemeentebesit, want ze moeten gecontroleerd en zonodig gerepareerd worden.

Wie er ook gecontroleerd moet worden is de Franse schoolmeester, d.w.z. de meester van de Franse school. Of hij wel goed lesgeeft en welke boeken hij de jeugd laat gebruiken. Bij de nederduytse school heeft Jan van der Grinte een voorlopige aanstelling gekregen omdat meester van Waddenoyen op de loop is gegaan bij de komst van de Fransen. Daar de meester nog steeds niet terug is vraagt van der Grinte een vaste aanstelling en die krijgt hij.

Vandalisme is klaarblijkelijk niet iets van deze tijd, want men besluit bij publicatie te verbieden: "het schende van boome, heggen, putten, pompen

etc. op de boete van 3 gld." Klikken schijnt nog niet als een slechte eigenschap gezien te worden, want de boete wordt eerlijk verdeeld tussen de armenkas, de drossaard en.. de aanbrenger.

Februari:

In deze maand staat vooral de toestand van de gemeentebouwen op de agenda, waaronder ook kerktoren en pastorie.

"Geresolveert (besloten) om de oude heg rondom den hof van den Nederduytse schoolhuizing alhier te doen uitroeien en deselfs na zijn beste kennis te doen opmaken"

En "...de glazen in den Westzijde van den toren van den Sint Pieterkerk alhier te examineren en na bevind van zaken te doen repareren".

Tenslotte "... de pastorijhuizing op te nemen en het defecte te doen opmaken en in orde brengen".

Ook kun je merken dat het onderwijs meer aandacht van de overheid begint te krijgen; het komt regelmatig ter sprake. Zo mogen schoolmeesters geen granen meer aannemen van arme kinderen voor het geven van onderwijs. Zij zullen voortaan door de municipaliteit betaald worden. Misschien is het onderzoek naar het functioneren van de Franse schoolmeester niet zo positief uitgevallen, want er komt een nieuw reglement voor hem. Het begint met : "Eerstelijk zal hij de Nederduytse taal niet mogen gebruiken in het instrueren van de jeugd".

Maart:

De Nationale Vergadering - de nieuwe landsregering die in Januari gekozen is - wordt officieel geïnstalleerd en dat betekent feest in het hele land, dus ook in Oirschot. Er is een proclamatie van het Provinciebestuur binnengekomen en er is besloten.. "de voorschreven proclamatie tegen elf uren met de klokkeslag te publiceren". Ter viering zullen 3 keer alle klokken geluid worden, bovendien zal 's avonds het raadhuis geïllumineerd (verlicht) worden en het klein torentje of peer op de Sint Pieterkerk. Er wordt een commissie opgericht om " een nieuwe vlag te doen vervaardigen en te planten op den boom van de Sint Pieterkerk alhier". Verder zal er een instructie gepubliceerd worden hoe het volk het feest kan vieren.

Brand kan uitlopen op een ramp, zeker in die tijd. Dus werd er regelmatig gecontroleerd op brandgevaar, de zgn. brandschouw. Vandaar: Besloten om brandschouw te houden "voor gans Oirschot, in alle haartgangen"

Eind Maart zijn er weer grondvergaderingen in het kiesdistrict van Oirschot omdat Hendrik Verhees "sessie heeft genomen" in de landsregering in Den Haag en bedankt heeft voor het provinciebestuur. Johannes Tasset uit Hilvarenbeek wordt gekozen als zijn opvolger.

April:

Pieter van Ham had gehoord dat hij benoemd was tot schatheffer (zeg maar belastingophaler) in Spooronk. Begrijpelijk geen prettig baantje, dus wil hij daarvan ontslagen worden. Als reden geeft hij bij de vroede vaders op dat hij niet lezen of schrijven kan.

Volgens mij kon hij ook niet goed tellen, want als tweede reden geeft hij op "dat hij den ouderdom van omtrent of in de 70 jaren bereikt had". Het verzoek wordt ingewilligd en men moet op zoek naar een ander.

Mei

Onze dorpsbestuurders die bestaan uit schepenen, gezworenen en raden besluiten van functie te wisselen. Schepenen worden gezworenen. Gezworenen worden raden en raden vervangen de schepenen.

Verder moet er weer gemeentelijk bezit gecontroleerd worden. Bestuurder van Heumen moet persoonlijk de klepels van de klok van de Sint Pieterkerk (nog niet in handen van de katholieken) gaan controleren en de defecten repareren.

Bovendien moet de gemeentepomp gecontroleerd worden.

Best heeft al afscheidingsperikelen. Ze verzoeken om een bijzonder gemeentelijk en financieel bestuur te mogen vormen, met als doelstelling "van de overige 5 hertgangen gesepareerd te mogen worden". Dit is overigens niet het eerste verzoek van de Bestse hertgangen. Meestal volgt er na een verzoek de woorden: "...waarop gedelibereerd zijnde, is besloten". Wat betekent dat er een discussie is gevolgd. Maar nu staat er kort maar krachtig: "Van de hand gewezen". Waarschijnlijk valt er nog niks te delibereren over een afscheiding. Wij weten ondertussen dat Best nog ettelijke tientallen jaren zal moeten wachten voor ze mogen "separeren".

Er is een publicatie van De Nationale Vergadering en een bericht van het Provinciebestuur binnengekomen wat betreft het vrijwillig in dienst gaan.

Onze bestuurders besluiten daarop in elke hertgang de rondgang te doen en aan alle huizen de vraag te stellen wie vrijwillig dienst wil nemen.

Later in de maand blijkt dat de Oirschotse mannen ineens zeer vredelievend zijn, want de oogst is maar mager. Zegge en schrijve 3 aspirantsoldaten hebben zich opgegeven. Hun namen zullen doorgegeven worden aan de representanten van Bataafs Brabant.

Verder wordt opgemerkt dat er regelmatig gemeenteturf gestolen wordt (uit armoede vermoedelijk). Men besluit de turf dan maar publiekelijk te verkopen. Zo valt er niks meer te stelen.

Juni

Deze maand moet Oirschot nog een keer paarden leveren voor 's lands dienst. Dus wordt er iemand op uit gestuurd om alvast 3 paarden te gaan kopen.

Verder zal het koor van het boterkerkje op 22 Juni des middags om 3 uren publiek voor 1 jaar verhuurd worden.

Het onderwijs komt ook weer even aan de orde als besloten wordt dat lessen aan arme kinderen voortaan betaald zullen worden uit de armenkas. Kinderen die daarvoor in aanmerking komen krijgen een briefje getekend door een bestuurder. De meester kan de rekening voor de lessen, vergezeld van zo'n briefje, indienen bij de gemeente. Misschien zal dan "eindelijk het genieten van granen voor het onderwijs der arme kinderen voortaan cessereren".

Juli

De secretaris noteert dat zich 6 Oirschotse manschappen hebben gemeld voor de vrijwillige dienst.

Ook wordt burger Heuvelmans -lid van de municipaliteit - uit SpoorDonk naar Waalwijk gestuurd met 9 aangekochte paarden om ze te laten keuren. Die paarden zullen "geleverd worden voor den dienst deser lande". Ik veronderstel dat dat voor burger Heuvelmans, een heel onderneming is geweest.

Juli is de tijd dat de kermissen er aan komen. Misschien heeft elke Oirschotse hertgang zijn eigen kermis al wel gehad met de onvermijdelijke volksspelen en -gebruiken. En die kunnen wel eens uit de hand lopen, zoals in mijn zeer jonge jeugd het "toffelen", dat toentertijd verboden is. Om dezelfde reden zal ook wel het volgende besluit genomen zijn.

"Besloten hij publikatie te verbieden het koekhappen, slaan of snijden, op poene van 3 gld., bij degene die zulks doen. Boven en behalve verheurte van alle koek, bijtels, messen, knuppels etc. bij degene die zulks laten doen".

Nog een interessant besluit (duidelijk van voor onze tijd) is het volgende: "besloten de pegel der granen te stellen (vanaf 6 Aug.) op Zaterdag om 10 uur".

Zoiets zal hij de meeste lezers wel vraagtekens oproepen. Na informatie kwam ik te weten dat een pegel een maat of maatstaf is, waarmee je de inhoud van een vat bier kunt bepalen. Bij "de pegel steken" werd tevens de sterkte van het bier gecontroleerd. Ik vermoed dus dat met de pegel der granen

de inhoud en de kwaliteit van het graan gekeurd werd. (Als iemand het precies weet, dat hij het laat weten.)

Dat men de belangen van de consument zo'n 200 jaar geleden inderdaad al in de gaten hield blijkt ook uit het volgende besluit: "Bij publicatie bekend maken dat een gebakken roggebrood zwaar moet wegen 13 en een half libra, en een half brood 6 en een half libra". Volgens mijn informanten van het streekarchief is een libra een pond.

Augustus

Een korte aantekening van de secretaris.

Geresolveert: "Op aanstaande Zondag bij publikatie te verbieden het schieten met huizen in het generaal (algemeen) en met het geweer op huizen, daken, glazen etc. op boete van 3 gld. mitsgaders het jagen".

Dat schieten met huizen, zou dat iets te maken hebben met de "klabbotsen" uit onze jeugd? Augustus is immers de tijd dat er volop munitie (elzepoppen) voor dat schiettuig aanwezig was. Bovendien zouden een buis, een klapbuis en een klapbots (klabbots) best hetzelfde wapen kunnen zijn.

Als dat zo is, is het frappant dat zo'n (dikwijls door volwassenen vervloekt, verboden en afgenomen) speelgoed het bijna 200 jaar of misschien langer uit gehouden heeft.

De meeste tekst van onze gemeenteschrijver is in Augustus gewijd aan het feest ter ere van Arnoldus van Heumen, dorpsgenoot en student in Leuven. Hij is bij zijn promotie uitgeroepen tot primus. Eenvoudig gezegd: de beste van zijn studierichting en dat is zo iets unieks dat hij op grootse wijze door Oirschot ingehaald en gehuldigd wordt.

Ten minste als alles volgens plan, wat uitgebreid beschreven wordt, verlopen is.

Hij wordt ingehaald als betrof het Sinterklaas, een burgemeester en een Olympisch kampioen tegelijk. Interessant om te lezen, maar de Heer J. Lijten heeft dit al een keer uitvoerig beschreven in "Campinia" van Oktober 1980. Vandaar dat hier niet verder op ingegaan wordt.

September

Dit is tegenwoordig de maand van de schouw van alle waterlopen en dat was het 200 jaar geleden ook al. Dus wat dat betreft niets nieuws onder de zon. Een verschil is dat er nog geen waterschap was, maar de regels en controle door de municipaliteit geregeld werden. In 1796 was men verplicht stromen, lopen en rivieren te verdiepen. Ook alle gemeentekuilen, putten enz. moesten geveegd en gediept worden. Tevens moest het hout uit de Stroom en overhangende takken opgesnoeid worden. Later in de maand heeft er nog een herschouw plaats. Wie "rossen" wil hebben moet een briefje van een bestuurder hebben. Zuinig is men wel, want zelfs het "strouwsel" uit de Beerse Loop wordt te koop aan geboden. De kopers moeten wel zorgen dat het binnen 8 dagen opgeruimd is.

Waarschijnlijk zijn er van hogerhand klachten binnen gekomen over het luiden van de kerkklok bij godsdienstige oefeningen. Oirschot verdedigt zich omdat "men meent bevoegd te zijn de klok te mogen luiden tot aankondiging van den tijd". Vooral voor de arbeiders die veraf wonen en dus geen klok kunnen horen slaan. Men vraagt aan de Representanten van Bataafs Brabant elke morgen de klok te mogen luiden om 5 of 6 uur en om 9 uur.

Oktober:

Vermoedelijk is het verzoek van Oirschot, wat het luiden van de klok betreft, ingewilligd, want er wordt besloten om "publiekelijk aan te besteden het luiden van de klok tot aankondiging van den tijd, en zulks op alle dagen, aan de minstbiedende".

Meester van Waddenoyen krijgt goedkeuring om weer aangesteld te worden als schoolmeester in de Kerkhof. Verdwenen in 1794 doet hij begin 1795 weer van zich spreken als hij bij de municipaliteit aanklopt om betaling van achterstallig loon. Het dorpsbestuur is niet erg toeschietelijk, maar op last van het Provinciebestuur, komen ze hem daarin tegemoet. En nu mag hij dus ook zijn lesenaar weer bestijgen.

Ook Stadhouders de Vries, die waarschijnlijk in de gaten kreeg dat de Fransen geen schrikbewind voerden, heeft geprobeerd zijn baantje terug te krijgen, maar hem is het niet gelukt.

November

De secretaris kaart in de vergadering een netelige kwestie aan van de Gereformeerde Kerkeraad.

In plaats van bidden hebben de leden van die raad zich 's morgens onder de dienst waarschijnlijk vreselijk zitten ergeren, getuige het volgende: "J. Schouw, secretaris, geeft in naam van de

Gereformeerde kerkeraad te kennen dat J.B. Wattier deze morgen onder den godsdienst zich begeven had in de bank geschikt voor de officieren en de municipaliteit deser plaats met deselve ministers, en aldaar van het begin tot het einde was blijven zitten en dese plaats door genoemde Kerkeraad niet was aangewezen." De vraag is of deze persoon soms toestemming had van de municipaliteit. Het antwoord is netjes, maar kort verpakt, en komt er op neer dat de kerkeraad maar zelf op de orde in hun kerk moet letten.

Het volgende onderwerp heb ik er uitgepikt omdat daar de naam van de Heer van Oirschot voor de eerste keer dit jaar vernoemd wordt. Er is n.l. een bewoonster van een huisje "op de Bagijnhof" gestorven, en men vraagt zich af wie er (na alle veranderingen) eigenlijk recht heeft op het vergeven van de armenwoningen. Uit een gesprek met de Heer van Oirschot blijkt dat hij - als deken van de fundatie - dat recht nog claimt, samen met de 2 oudste kanunniken.

December

Het laatste onderwerp wat ik uit de resolutieboeken van 1796 gelicht heb zijn verkiezingen voor nieuwe leden van de Representanten van Bataafs Brabant.

Dit is nodig omdat een gedeelte van dat bestuur verplicht af moet treden. Dus weer grondvergaderingen in het kiesdistrict Oirschot. Na driemaal kiezen, omdat de geëiste meerderheid anders niet gehaald werd, wordt Jan Tasset uit Hilvarenbeek onze vertegenwoordiger in Den Bosch.

Hoe meer een mens weet, hoe meer hij er achter komt dat hij nog weinig weet. Dat is een wijsheid die vooral voor mij gold na het lezen van alle resoluties van zo'n 200 jaar geleden. Een vraag als voorbeeld. Hoe werd toentertijd iets "bij publicatie bekend gemaakt"?

Als in Maart 1796 de jaarmarkt verzet moet worden, wordt dat bekend gemaakt in de Bosche Courant. Een krant is er dus, maar die zal in Oirschot, gezien het analfabetisme onder onze voorouders weinig lezers hebben gehad. Om die zelfde reden haalde een aanplakbiljet ook weinig uit, of het moet zijn dat er een voorlezer in de buurt was. Een dorpsomroeper wordt nergens vernoemd.

Wel blijkt dat "aanstaande Zondag" de dag hij uitstek is om iets bekend te maken. Zou er misschien op een vaste plaats (b.v bordes van het Raadhuis) op vaste tijden het nieuws, of verordeningen omgeroepen of voorgelezen worden? Wie weet het?

Clari van Esch van Hout

Informatie: Resolutieboeken Streekarchief

Frans papieren geld werd ook in Oirschot gebruikt.

5. Rectificatie

In het laatste nummer van dit orgaan aangaande de Overtrek van Hoofdman Jan Peeters komt de zin voor: "Dorus van Dam (v.d.Loo) en Jan Louwers, zoon Pierre, kanjer wat betreft het vendelen".

Deze zin had moeten luiden: "Dorus van Dam (v.d.Loo) en Jan Louwers, zoon Pierre en natuurlijk zoon Frans Louwers. Frans was toendertijd een kanjer wat betreft het vendelen".

Door deze correctie krijgt degene eer wien het ook toekomt.

Theo v.d. Loo

6. Eigen aardigheidjes

resolutieboek 7 - 9 - 1808

Op voorstel van 't lid J. De Roy werd na rijpe deliberatie goed gevonden bij waarschuwing te verbieden het klimmen met klimsporen in de eykebomen om eikels te plukken alsmede het slaan van eikels en 't schudden van boomen op 'n boete van 3 gulden. Wie niet kan betalen, kan met een gijzeling van 3 dagen worden gestraft.

Er wordt alleen het rapen van eikels op andermans grond geaccordeerd mits hij bij zich hebbende een schriftelijke permissie van de eigenaar.

(Zo gewild waren eikels in die tijd).